

Отримано: 21 травня 2018 р.

Прорецензовано: 28 травня 2018 р.

Прийнято до друку: 02 червня 2018 р.

e-mail: natakudryavskaya@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2018-9(37)-137-141

Кудрявська Н. В. Особливості правових основ діяльності страхових посередників України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2018. № 9(37). С. 137–141.

УДК: 369

JEL-класифікація: G22

Кудрявська Наталія Володимирівна,*аспірант кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВИХ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості правових основ діяльності страхових посередників на теренах України. Вивчено еволюцію правових основ діяльності українських страхових посередників. Проаналізовано чинні нормативно-правові документи, які регулюють діяльність страхового посередництва загалом. Представлено системне бачення і зв'язок фінансово-економічних і законодавчих основ праці страхових посередників із огляду на специфіку сучасного страхового ринку в Україні. Для забезпечення фахової й ефективної діяльності страхових агентів і страхових брокерів визначено шляхи суттєвого поліпшення і вдосконалення правових основ їх роботи.

Ключові слова: правові основи, страхові посередники, страхові брокери, страхові агенти, нормативно-правові акти, еволюція.

Кудрявская Наталия Владимировна,*аспірант кафедры страхования, банковского дела и риск-менеджмента,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко*

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВЫХ ОСНОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЫХ ПОСРЕДНИКОВ УКРАИНЫ

В статье исследуются особенности правовых основ деятельности страховых посредников на территории Украины. Определено эволюцию правовых основ деятельности украинских страховых посредников. Анализируются действующие нормативно-правовые документы, которые регулируют деятельность страхового посредничества в целом. Представлено системное видение и связь финансово-экономических и законодательных основ работы страховых посредников, учитывая специфику современного страхового рынка в Украине. Для обеспечения профессиональной и эффективной деятельности страховых агентов и страховых брокеров определяются пути существенного улучшения и усовершенствования правовых основ их деятельности.

Ключевые слова: правовые основы, страховые посредники, страховые брокеры, страховые агенты, нормативно-правовые акты, эволюция.

Nataliia Kudriavska,*postgraduate student the department of insurance, bank business and risk-management,
Kyiv National University of Taras Shevchenko*

THE PECULIARITIES OF THE LEGAL BASIS OF INSURANCE INTERMEDITORS ACTIVITY IN UKRAINE

In this article the peculiarities of the legal basis of insurance intermediators activity in Ukraine was investigated. The evolution of law basis for insurance intermediators activity in Ukraine was examined. The modern law and normative documents that regulate the work of insurance intermediation in general were analyzed. The authors presented the system vision and connection among financial, economic and legal bases of insurance intermediators activity in specific terms of the modern Ukrainian insurance market. For the matters of insurance agents and insurance brokers professional effectiveness improvement the ways to significantly improve the legal basis were defined.

Key words: legal basic, insurance intermediators, insurance brokers, insurance agents, normative and law acts, evolution.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток страхового посередництва України ставить на порядок денний вивчення правових основ його діяльності. Дослідження цієї наукової проблеми передбачає аналіз чинних нормативно-правових документів, які регулюють його діяльність загалом. Актуальним є представити системне бачення і зв'язок фінансово-економічних і законодавчих основ праці страхових посередників із огляду на специфіку сучасного страхового ринку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти дослідження аналізованої проблеми представлено у працях українських учених. Так, В. Базилевич, К. Базилевич, Р. Пікус [1] аналізували еволюцію правових основ діяльності страхових посередників України, зокрема становлення і розвиток нормативно-законодавчої бази в умовах формування національного страхового ринку. Н. Приказюк акцентувала увагу на порівняльних аспектах українських законодавчих актів щодо діяльності страхових посередників та європейських [3]. А. Шолойко [12] досліджувала аспекти вдосконалення нормативно-правових і фінансово-економічних основ діяльності страхових посередників згідно з євроінтеграційними процесами, які відбуваються в Україні.

Метою статті є комплексне і системне дослідження особливостей правових основ діяльності страхових посередників на теренах України. **Завдання статті полягають** у вивченні й аналізі специфіки еволюції та розвитку нормативно-законодавчої бази страхового посередництва в Україні, її динаміки згідно зі змінами, які відбуваються на українському ринку страхування, необхідності вдосконалення в контексті поглиблення євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. До 1996 р. на теренах України діяльність страхових посередників, зокрема агентів і брокерів, фактично не регулювалася нормативними актами. Дівав Декрет «Про страхування», за яким для провадження посередницької, зокрема брокерської, діяльності необхідно зареєструватися суб'єктом підприємницької діяльності [2]. 1996 року в Україні діяло близько 5000 агентів, 5 із яких були юридичними особами, працюючи на правах агентів. Натомість страхові брокери фактично були відсутні [3]. 1996 р. прийнято Закон України «Про страхування», Постанову КМУ № 1523 «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками», де не визначалися механізми регулювання діяльності страхових брокерів. 1999 р. уряд прийняв Постанову «Про впорядкування діяльності страхових брокерів» № 747, що врегульовувала діяльність страхових брокерів, передбачала їх сертифікацію, порядок включення до державного реєстру страхових (перестрахових) брокерів (на сьогодні втратила чинність). Згідно з цим нормативним актом, в Україні з 2000 р. починається робота страхових брокерів. Відтоді для посередницької страхової діяльності страхові брокери повинні мати сертифікат, виданий згідно з Наказом Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю № 78 «Про затвердження інструкції про порядок сертифікації страхових брокерів, ведення державного реєстру страхових брокерів та регулювання їх діяльності». Тоді сертифікація страхових брокерів провадиться після навчання і (або) складання екзамену громадянами-підприємцями, керівниками юридичних осіб, які зареєстровані в установленому порядку суб'єктами підприємницької діяльності, мають намір провадити брокерську діяльність на страховому ринку (нині втратила чинність). 2004 р. Держкомфінпослуг було видано Положення «Про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» № 736, де визначено процедуру видачі ліцензії на провадження брокерської діяльності [10]. Нині фінансово-правову діяльність страхових посередників в Україні регулюють ряд нормативно-правових актів, кожен із яких визначає певні аспекти. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначає тип відносин між учасниками ринків фінансових послуг при здійсненні операцій із надання фінансових послуг. Тут сформульовано учасників цього ринку, до яких віднесено осіб, які надають посередницькі послуги [11]. Державне регулювання ринків фінансових послуг, зокрема страхових посередників на них, здійснюється державою через комплекс заходів, які наглядають за ними «з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам» [11]. Суть посередництва на ринках фінансових послуг визначають як «діяльність юридичних осіб чи фізичних осіб-підприємців, якщо інше не передбачено законом, що містить консультивання, експертно-інформаційні послуги, роботу з підготовки, укладення та виконання (супроводження) договорів про надання фінансових послуг» [11]. Усі ці дії має право провадити страховий посередник, і вони контролюються вповноваженим органом.

Поки є чинним старий Закон України «Про страхування», прийнятий 1996 р., хоча давно назріла необхідність прийняття нового законодавчого акту Верховною Радою. Тут наголошено, що «страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти [2]. Стаття 15 закону регулює правові основи діяльності страхових посередників, які провадять страхову діяльність в Україні. До страхових посередників традиційно відносять страхових (перестрахових) брокерів, страхових агентів. Визначаються їхні права [2]. Постанова КМУ «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» регулює загальний порядок діяльності страхових посередників як суб'єктів підприємницької діяльності на ринку страхових послуг. Вона спрямована, як наголошує А. Шолойко, «на посилення захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій і громадян під час отримання страхових послуг через страхових посередників» [12, с. 34]. Зміни до постанови були внесені 29.04. 1999 р. Загалом документ регулює порядок здійснення страховими посередниками (страховими агентами і страховими брокерами) діяльності. У розпорядженні Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг (Держфінпослуг, нині – Нацкомфінпослуг) «Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахо-

вих брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» представлено напрями вдосконалення державного регулювання надання посередницьких послуг у страхуванні [5]. Положення визначає порядок унесення інформації до Реєстру, ведення Реєстру, видачі Свідоцтва про внесення страхового (перестрахового) брокера до Реєстру, його переоформлення, анулювання та видачі дубліката.

Розпорядження Держфінпослуг (Нацкомфінпослуг) «Про затвердження Порядку складання та подання звітності страхових та/або перестрахових брокерів» визначає процедуру складання і терміни подання до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, фінансової звітності та звітних даних щодо здійснення посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні страховими та/або перестраховими брокерами, включеними до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів [8]. Акцентовано, що вони подають звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, зокрема проміжну і річну. У розпорядженні Держфінпослуг (Нацкомфінпослуг) «Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення посередницької діяльності на території України з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами» встановлюються вимоги і звітність щодо здійснення посередницької діяльності з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами, що зумовлено вступом України до СОТ (Світової організації торгівлі) [6]. Тут затверджується порядок і вимоги до посередницької діяльності з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами.

Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) «Про затвердження Порядку реєстрації страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, у Моторному (транспортному) страховому бюро України» визначає механізм реєстрації у Моторному (транспортному) страховому бюро України (МТСБУ) страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ) [7]. У розпорядженні Нацкомфінпослуг «Про затвердження Кваліфікаційних вимог до страхових агентів, необхідних для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» встановлено вимоги щодо підготовки страхових агентів, а також визначено необхідні кваліфікаційні вимоги до них, необхідні для провадження ними посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [4].

Загалом проведений нами аналіз чинних нормативних актів свідчить про те, що, з економічного погляду, страхові посередники є ланкою зв'язку між страховими компаніями, які прагнуть продати свої страхові поліси, і споживачами, що ставлять собі за мету забезпечити страхове покриття. Умови та механізми їх співпраці чітко прописані й визначені. Переважно більш кваліфікованим фахівцем вважають брокера. Здебільшого розмір його комісійних вищий, ніж у страхового агента. Але безпосередньо суму комісійних виплат обговорюють і прописують окремо в угоді про страхування. Отже, різниця в основі фінансово-економічної діяльності брокера й агента полягає в наданні й захисті відповідних інтересів страхової компанії чи клієнта, що визначає порядок виплат і суму його комісійних. Визначальним аспектом у діяльності страхового посередника є страхові тарифи. Суть їх полягає в тому, що страхувальник передає страховикові відповідальність, що виражається у сплаті страхового внеску. Структурною частиною останнього є нетто-премія, призначення котрої – покриття страхових виплат. Ціна страхового тарифу формується з огляду на страховий тариф (брутто-тариф). Це грошова плата, яка вноситься з «одиниці страхової суми або з вартості суб'єкта страхування (тобто з повної страхової суми) за визначений період страхування» [1, с. 440]. Від рівня страхового тарифу відштовхується ціна товару. Страхова сума – це грошова реалізація зобов'язань страховика перед страхувальником. Від страхової суми нараховують страхову премію. На українському страховому ринку страхову премію, як правило, нараховують з огляду на відсотки. Натомість у компаніях Європи її нараховують переважно у грошовому вимірі. По суті страховий внесок формується на основі страхової суми, рівня ризиків, періоду здійснення страхового внеску.

Діяльність страхових посередників – об'єкт державного регулювання і контролю, спрямованих на забезпечення формування і розвиток ефективно функціонуючого ринку страхових послуг; формування умов для діяльності страховиків; недопущення на страховий ринок спекулятивних і фіктивних компаній, здатних нашкодити страховій справі, майновим інтересам страхувальників; дотримання вимог законодавства України про страхування. Потреба державного регулювання страхового посередництва зумовлюється необхідністю захисту страхувальника, специфікою економічної політики держави. Визначальною метою державного регулювання страхового посередництва є забезпечення формування страховиками достатнього обсягу коштів, за рахунок яких вони зможуть виконати свої зобов'язання перед страхувальниками за будь-яких обставин, тобто забезпечення платоспроможності кожного конкретного страховика. Державне регулювання розвитку страхового посередництва здійснюється через її участь у

системі страхового захисту майнових інтересів; законодавче регулювання (прийняття державою законів і нормативно-правових актів); здійснення нагляду за діяльністю згідно з інтересами страхувальників і загальнодержавних потреб. Механізм державного регулювання страхового посередництва – це прямі й непрямі методи впливу держави та її втручання у страхову діяльність, розвиток страхового ринку. Ринкові, тобто непрямі методи державного регулювання – це проведення державою спеціальної податкової (фіскальної), тарифної, цінової, кредитної, грошової й інвестиційної політики. Пряме державне втручання в механізм функціонування страхового посередництва здійснюють через законодавчу базу і нагляд за ним. Надання страхових послуг передбачає наявність індивідуальних конкретних страхових відносин між страховиком і страхувальником, реалізація яких потребує наявності системи правового регулювання їх взаємодії через посередників.

Система законодавства, яка визначає фінансово-правові основи роботи страхового посередництва, містить у своєму складі загальне законодавство; спеціалізоване страхове законодавство; підзаконні акти. У законодавчих актах чітко визначають обов'язки і права суб'єктів страхового ринку, зокрема страхових посередників, договірні відносини між ними, страховиками, страхувальниками, порядок і умови здійснення страхових виплат, страхового відшкодування, форми страхування, перелік добровільних і обов'язкових видів страхування, систему державного регулювання, повноваження органів державного регулювання, умови ліцензування страхового посередництва, вимоги до правил страхування, умови забезпечення платоспроможності страховика, вимоги до його статутного капіталу, формування страхових резервів, правила і напрями розміщення коштів страхових резервів тощо. Нормативні документи регулюють діяльність страхових посередників, механізми здійснення операцій із перестраховання, роботу товариств взаємного страхування, діяльність аварійних комісарів тощо. До складу системи заходів прямого державного регулювання – нагляду за страховим посередництвом належать реєстрація страхових посередників; видача ліцензій на здійснення різних певних видів страхування; контроль за діяльністю страхових посередників. Процедура і порядок реєстрації страховиків визначає «Положення про єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків) України» (1996).

Формування, подальший розвиток і вдосконалення правових основ діяльності страхового посередництва здійснюється відповідно до сучасних потреб, з урахуванням наявних економічних можливостей, згідно з вимогами міжнародних угод і міжнародних організацій, до яких приєдналася й Україна. Держава повинна всіляко сприяти цивілізованим методам інтеграції страхового посередництва у глобальний ринок страхових послуг. У більшості країн законодавство, що регулює діяльність страхових посередників, передбачає порядок їх реєстрації, вимоги до рівня професійної підготовки і надання інформації, необхідність фінансових гарантій покриття відповідальності, що виникає при посередницькій діяльності. За допомогою реєстрації контрольно-ревізійні служби і клієнти перевіряють ділові зв'язки посередників, групують їх за чіткими категоріями, моніторять, чи посередник відповідає визначеним критеріям. Сам факт реєстрації посередника визначає наявність попереднього етапу отримання дозволу і перевірку кваліфікації. Все залежить від критеріїв, яким має відповідати страховий посередник, і від того, наскільки складно пройти реєстрацію. У цьому розумінні реєстрація, що здійснюється без висунення вимог до страхового посередника, небезпечна, оскільки хоч і дозволяє вести статистичний облік, проте формує у клієнта хибне почуття захищеності, дозволяє вважати, що посередник володіє кваліфікацією, якої в нього фактично немає (реєстрація формальна). Професійна компетентність страхових посередників становить суттєвий елемент захисту страхувальників, тому необхідні заходи з боку держави для отримання страховими посередниками загальних, комерційних і професійних навичок і знань. Зміст кваліфікаційних вимог у різних країнах неоднаковий. У випадку, якщо посередники незадовільно виконують свої обов'язки і, відповідно, їхні клієнти зазнають фінансових втрат, останні мають отримати компенсацію. Надання таких фінансових гарантій вимагають насамперед від брокерів. Загалом вважають, що страхові компанії несуть повну фінансову відповідальність за дії (професійні) своїх агентів. Водночас постає ряд проблем, коли йдеться про агентів, які працюють на кілька компаній. Щодо страхових брокерів існують деякі види гарантій покриття їхньої професійної відповідальності. Найпоширенішим, а в багатьох країнах обов'язковим, є страхування професійної відповідальності страхових брокерів. Існує вид гарантії у формі банківського депозиту. В Україні досі немає механізму надання фінансових гарантій із боку страхових посередників, хоча вже ставлять питання про його запровадження. Це має реалізувати новий Закон України «Про страхування».

Висновки. Отже, розвиток і поглиблення відносин на страховому ринку України зумовлює зростання ролі страхових посередників, що піде на користь страхувальникам і страховикам. Для забезпечення їх фахової й ефективної діяльності необхідно суттєво поліпшити і вдосконалити правові основи їх роботи. Унаслідок цього з'являться нові можливості й перспективи, забезпечуватиметься постійне поліпшення якості страхових продуктів за рахунок налагодження тісніших взаємостосунків страхових посередників і страхувальників. В Україні діяльність страхових посередників, зокрема агентів і брокерів, почала регулюватися 1996 р. прийняттям Закону України «Про страхування». Постанова КМ «Про впорядкування

діяльності страхових брокерів» (1999) визначила початки брокерської діяльності. У Положенні Держкомфінпослуг «Про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» (2004) визначено процедуру видачі ліцензії на провадження брокерської діяльності. Нині правову діяльність страхових посередників регулюють ряд нормативно-правових актів, кожен із яких визначає певні аспекти. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» до учасників ринку фінансових послуг відносить осіб, які надають посередницькі послуги. Постанова КМУ «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» регулює загальний порядок діяльності страхових посередників як суб'єктів підприємницької діяльності на ринку страхових послуг. Розпорядження Держкомфінпослуг (Нацкомфінпослуг) представляють напрями вдосконалення державного регулювання надання посередницьких послуг у страхуванні; процедуру складання і терміни подання фінансової звітності посередників за міжнародними стандартами; вимоги і звітність щодо здійснення посередницької діяльності з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами; механізм реєстрації у Моторному (транспортному) страховому бюро України (МТСБУ) страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ); кваліфікаційні вимоги до страхових агентів. Аналіз чинних нормативних актів свідчить, що різниця у фінансово-економічній діяльності брокера й агента полягає в наданні й захисті відповідних інтересів страхової компанії чи клієнта, що визначає порядок виплат і суму його комісійних. Нормативні документи міністерств і відомств регулюють діяльність страхових посередників, механізм проведення операцій із перестраховування, особливості функціонування товариств взаємного страхування, діяльність аварійних комісарів тощо. До системи заходів прямого державного регулювання входять: реєстрація страхових посередників; видача ліцензій на проведення певних видів страхування; здійснення контролю за діяльністю страхових посередників. Формування, подальший розвиток і вдосконалення фінансово-правових основ діяльності страхового посередництва здійснюється відповідно до сучасних потреб, з урахуванням наявних економічних можливостей і згідно з вимогами міжнародних угод і міжнародних організацій, до яких приєдналася й Україна. Держава сприяє цивілізованим методам інтеграції страхового посередництва у глобальний ринок страхових послуг.

Література:

1. Базилевич В. Страхування Київ, 2008. 1019 с.
2. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР [із змінами та доповненнями]. URL: www.dfr.gov.ua/65/html (дата звернення 01.06.2018).
3. Приказок Н.В. Діяльність страхових брокерів в Україні та її регулювання // *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1780> (дата звернення 01.06.2018).
4. Про затвердження Кваліфікаційних вимог до страхових агентів, необхідних для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Розпорядження Нацкомфінпослуг від 23.07.2013 № 2401. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1398-13> (дата звернення 01.06.2018).
5. Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 28.05.2004 № 736. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0801-04> (дата звернення 01.06.2018).
6. Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення посередницької діяльності на території України з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 25.10.2007 № 170. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1288-07> (дата звернення 01.06.2018).
7. Про затвердження Порядку реєстрації страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, у Моторному (транспортному) страховому бюро України: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 18.04.2013 № 1270. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0760-13> (дата звернення 01.06.2018).
8. Про затвердження Порядку складання та подання звітності страхових та / або перестрахових брокерів: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 04.08.2005 № 4421. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0955-05>. (дата звернення 01.06.2018).
9. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками. Постанова КМУ № 1523 від 18.12.1996. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення 01.06.2018).
10. Про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів: положення Держфінпослуг № 736 від 28.05.2004. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 01.06.2018).
11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/page> (дата звернення 01.06.2018).
12. Шолойко А. Регулювання страхового посередництва в умовах євроінтеграційних процесів України. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2016. № 3 (180). С. 32–36.